

At være den første dansker i Kominternarkivet

Kurt Jacobsen

En uge inde i december 1984 landede jeg med det sovjetiske flyselskab Aeroflot i Sjeremetjevo 2-lufthavnen nordvest for Moskva. Gennem Danmarks Kommunistiske Parti, DKP, som jeg var medlem af, havde jeg fået mulighed for at studere et udvalgt materiale i Sovjetunionens Kommunistiske Partis arkiv vedrørende forholdet mellem DKP og Komintern i 1920'erne og begyndelsen af 1930'erne. Flybilletten var betalt af Statens Humanistiske Forskningsråd, der også havde bevilget seks måneders løn til et forskningsprojekt om forholdet mellem DKP og Komintern i årene 1929-1932, hvor Aksel Larsen banede sig vej til formandsposten i DKP og førte partiet i Folketinget.

Oprindeligt havde Forskningsrådet kun bevilget fem måneders løn og ingen penge til flybillet. Årsagen var, at man ganske simpelt ikke troede på, at jeg ville få adgang til arkivmateriale beliggende i Moskva, hvilket man ikke kan fortænke nogen i, da generalsekretær i SUKP og Sovjetunionens leder var den aldrende Konstantin Tjernenko, der tidligere på året havde afløst

den tidligere KGB-chef Jurij Andropov på posten. Dét signalerede ikke ligefrem åbenhed, men da jeg efterfølgende indsendte en erklæring fra DKP's ledelse – udstyret med centralkomiteens stempel og underskrevet af partisekretær Ib Nørlund med ansvar for ideologi og kontakten til SUKP – der dokumenterede, at jeg på DKP's anbefaling havde fået adgang til de ønskede materialer, blev den sidste månedsløn og penge til flybillet imidlertid også bevilget.

Nu befandt jeg mig så i Moskvas internationale lufthavn. Jeg havde via DKP meddelt SUKP's Internationale Afdeling, at jeg gerne ville leje et kollegieværelse, men at jeg ellers kunne klare mig selv, når jeg først var blevet introduceret på arkivet. Jeg havde været studerende på Leninskolen 1978-1979 og sommeren 1982 og kendte derfor byen og kunne gøre mig forståelig på russisk. Jeg erfarede dog hurtigt, at jeg ikke var en almindelig historiker, der var kommet til Moskva.

Jeg havde inden afrejsen fået at vide, at jeg ville blive hentet i lufthavnen af en repræsentant for den skandinaviske sektor under SUKP's Internationale Afdeling – men der var ingen til at modtage mig. Jeg henvendte mig derfor i lufthavnens information, hvor man med en ugidelig og ligegyldig mine bad om at se mit pas og indrejsevisum. I sidstnævnte var stemplet, at jeg var ankommet til Moskva ”på invitation”, og af en talkode fremgik det, at jeg var gæst hos SUKP's centralkomite. Det ændrede hele situationen. Jeg blev straks ført op i VIP-afdelingen, hvor der var fri bar, kaviar, stør og ferskrøget laks, og jeg fik at vide, at der straks ville blive ringet, og at jeg ville blive hentet hurtigst muligt.

Ganske rigtigt. Efter en time ankom en bil – en sort Volga med gardiner bagi – med chauffør og min russiske guide i de knap tre uger, mit ophold skulle komme til at vare. Guiden var Aleksander Ljubimov, der talte flydende dansk. Han havde i et halvt år arbejdet i den sovjetiske handelsrepræsentation i København, men arbejdet tiltalte ham ikke, og nu var han så i

stedet tolk i SUKP's centralkomite. Hans far er i øvrigt den tidligere KGB-chef i Danmark, Mikhail Ljubimov, som jeg på et senere tidspunkt mødte og kom til at kende.

Vi kørte gennem det snedækkede Moskvas mørke og stille gader – det var inden, byen blev oplyst af lysreklamer som vestlige storbyer – og efter en halv times tid kørte vi op foran centralkomiteens Hotel Oktober, overfor Kreml på den anden side af Moskvafloden. Her skulle jeg bo. Indenfor i hallen blev jeg ”modtaget” af den største Leninbuste, jeg nogensinde har set, og efter aftensmaden blev jeg indlogeret på mit værelse. Der var ikke meget russisk kollegium over lokaliteterne. I folkemunde blev hotellet kaldt Hotel Spasibo – Hotel Tak – fordi gæsterne hverken betalte for ophold, forplejning eller aftenhygge i baren med opbyggelige tv-programmer på storskærm, men blot sagde ’spasibo’. Jeg fik at vide, at der var morgenmad næste morgen kl. 8, hvorefter jeg ville blive kørt til arkivet i bil – og at jeg i det hele taget havde en bil til rådighed under hele mit ophold. Det var overvældende.

Da jeg næste morgen gik ned for at spise morgenmad, blev jeg modtaget af Aleksander samt af Vladi-

Historikeren Kurt Jacobsen

Dansk forsker i Moskvas arkiver

Af KLAUS LARSEN OG GERDA KRISTENSEN

Den danske historiker Kurt Jacobsen har som den første historiker fået adgang til arkiver i Moskva om Den Kommunistiske Internationale, Komintern, og DKP. Det er resulteret i en bog med titlen »Moskva som medspiller«, der handler om DKP og Komintern i årene 1929-32.

I bogen, der udkommer på Forlaget Tiden i næste måned, afdækkes for første gang gennem dokumentarisk kildemateriale Aksel Larsens vej til formandsposten i DKP, ligesom der kastes nyt lys over forholdet mellem DKP og Moskva og de utallige fraktions-, person- og magtkampe, som prægede DKP i disse år.

Ny viden

I årene 1929-32 gik DKP fra dyb krise og interne magtkampe til stærk fremgang, som kulminerede ved valget af Aksel Larsen og Arne Munch-Petersen til Folketinget. Hidtil har det

været uhyre svært at trænge til bunds i det faktiske hændelsesforløb, fordi der ikke tidligere har været adgang til hverken DKPs egne eller til Kominterns arkiver.

Historikeren Kurt Jacobsen fik denne adgang, og er nu i stand til at fremlægge helt nyt materiale om denne periode i DKPs historie – og ikke mindst om forholdet mellem DKP og Moskva, der altid har været genstand for stor interesse.

Det nye kildemateriale afliver en række myter, bl.a. at Aksel Larsen skulle være indsat som formand for DKP af Komintern. Kurt Jacobsens bog afslører, at Komintern ikke var »Den Store Bastian«, men snarere en tålmodig støttepædagog, og at fraktions- og personopgørene uden Kominterns politiske indblanding kunne være endt med DKPs opløsning.

Land og Folk tager som den første avis fat på det ikke tidligere offentliggjorte kildemateriale, der kaster nyt lys over DKPs fortid.

Læs mere side 11

Kurt Jacobsens faglige tilgang til DKP's historie var ny. Tidligere var partihistorien kun blevet brugt i politisk øjemed. **Land og Folk, 14.2.1987**

mir Savko, der var referent ved den skandinaviske sektor under SUKP's Internationale Afdeling med ansvar for forbindelserne til kommunistpartierne i Danmark, Norge og Sverige. Han havde været kampflyver under Anden Verdenskrig, men blev skudt ned og såret i halsen, så han ikke længere kunne flyve. I foråret 1945 blev han kastet ud med faldskærm over Bornholm for at forhandle overgivelse med den tyske kommandant – hvilket som bekendt endte resultatløst. Herefter kom han i den sovjetiske militære efterretningstjeneste, GRU, inden han kom til SUKP's Internationale Afdeling. Han var en sprogbegavelse, og jeg har personligt hørt ham skifte problemfrit mellem svensk og dansk og tilbage igen, hvilket jeg har forstået er ganske svært. Vladimir Savko blev af danske partimedlemmer kaldt Krølle, fordi han var helt skaldet. Krølle døde i 2001, og jeg nåede at besøge ham flere gange, herunder kort inden, det var slut.

Efter morgenmaden kørte vi til Instituttet for Marxisme-Leninismes læsesal beliggende mellem Gorkijgaden og Pusjkingaden over for Moskvas Rådhus. Lidt oppe af Gorkijgaden lå – og ligger fortsat, om end totalrenoveret – det tidligere Hotel Lux. Her boede udenlandske kommunister ansat i Komintern, Profintern og tilsvarende organisationer samt fremtrædende udenlandske kommunister på officielt partibesøg i Moskva. Det var hér, Arne Munch-Petersen boede, da han blev arresteret af det hemmelige politi, NKVD, i 1937 – det vidste jeg dog ikke i 1984, men jeg kendte til hotellets historie fra Ruth von Mayenburgs bog fra 1978 om Hotel Lux.

Det var historiske omgivelser, og jeg befandt mig i selve SUKP's ideologiske centrum, hvor man udlagde og vogtede over partiets ideologi og historie. Instituttet for Marxisme-Leninisme var således placeret direkte under SUKP's centralkomite. Jeg fik anvist en læseplads i partiarkivets store læsesal, og under mine knap tre ugers arkivstudier var jeg hver dag den eneste, der anvendte læsesalen bortset fra arkivarer og andet personale, der diskret holdt sig i baggrunden.

Da jeg var formelt indskrevet på læsesalen, og efter at aftaler om mine daglige besøg var på plads, hentede en arkivar to arkivkasser nogenlunde af Rigsarkivets standardstørrelse, og med en nærmest henkastet bemærkning fortalte Krølle, at det var alt, han havde kunnet finde. Det var ikke meget, mente han, men jeg kunne jo bruge nogle dage på at slappe af som centralkomiteens gæst. Jeg blev overladt til mig selv. Da jeg åbnede kasserne, kunne jeg imidlertid konstatere, at der var i alt ca. 3.600 sider, hvoraf mange var tætskrevet på skrivemaskine med lille skrift. Jeg havde ikke selv mulighed for at gennemgå registranter, men måtte ”nøjes med”, hvad Krølle havde fundet frem. Da jeg senere fik adgang til registranterne, og der blev friere adgang til materialet, kunne jeg konstatere, at han ikke havde skjult noget for mig. Han havde udvalgt, hvad han kunne finde ud fra min ønskeliste, som var sendt over via DKP flere uger forinden.

Jeg blev instrueret om, at jeg gerne måtte tage notater, men ikke tage disse med ud fra arkivet før den sidste dag, hvor de skulle gennemlæses og godkendes af Krølle. Derimod fik jeg mulighed for at bestille kopier på mikrofilm – beregnet for DKP’s ledelse, og ikke for mig personligt.

Og så gik jeg ellers i gang. Da jeg ikke havde garanti for, at de bestilte mikrofilm nogensinde ville blive oversendt til DKP, og da jeg i givet fald heller ikke vidste, om jeg kunne være sikker på at få lov at anvende dem til udarbejdelsen af en bog, tog jeg de mest minutiøse og detaljerede notater nogensinde. Strengt taget vidste jeg heller ikke, om jeg overhovedet ville få lov at tage notaterne med ud af arkivet, men jeg arbejdede ud fra den præmis, at det ville jeg få lov til, og notaterne skulle gøre det muligt for mig at udarbejde en bog, selvom DKP’s ledelse skulle beslutte ikke at lade mig anvende mikrofilmene – ingen anede jo, hvad der gemte sig af oplysninger i de to arkivkasser.

Herefter arbejdede jeg dagligt i arkivet med undtagelse af lørdage og søndage efter en fast rutine. Efter morgenmad blev jeg hentet af Aleksander og kørt til arkivet. Her arbejdede jeg til

kl. 12, hvor jeg blev kørt tilbage til hotellet for at spise frokost. Herefter gik turen i sort Volga tilbage til arkivet, hvor jeg arbejdede indtil kl. 17 og blev kørt tilbage til hotellet, hvor jeg spiste middag med Krølle og sædvanligvis også endte i hotellets bar bagefter. Mine notater blev sammen med de to arkivkasser låst inde i en boks, når jeg ikke arbejdede på arkivet.

I weekenderne blev der tid til at besøge gamle venner og lege turist, og en aften var jeg til ishockeykamp mellem Sovjetunionen og Tjekkoslovakiet under en international turnering i Moskva. Billetter var ikke noget problem, da jeg sad på pladser forbeholdt centralkomiteen, og jeg så derfor Sovjetunionen vinde over 'Dubcek-holdet', som de fanatiske russiske tilskuere hånende kaldte modstanderen.

En særlig oplevelse var det, da jeg en lørdag besøgte en specialbutik for udenlandske gæster, som SUKP's centralkomite havde på selveste den Røde Plads i varehuset GUM, skråt over for Leninmausoleet. Det var Aleksander, der spurgte, om jeg ikke havde lyst til at besøge butikken, og da jeg undslog mig – hvad skulle den mon have, som jeg havde brug for? – forklarede han, at han havde en længere indkøbsliste fra især kvindelige ansatte på hotellet. Det drejede sig kjoler, bluser, undertøj etc. Det var deres eneste mulighed for at få den slags kvalitetsvarer fra Vesten – og som sådan et af de privilegier, der fulgte med, når man arbejdede på centralkomiteens hotel. Jeg ville gøre mange glade, fik jeg at vide, og da jeg jo dagligt ikke brugte én rubel, men konstant sagde 'spasibo', når der blev serveret mad og drikke og gjort rent på værelset og redt seng, bøjede jeg mig.

Det blev en næsten surrealistisk oplevelse: At blive kørt ind på den Røde Plads i en af centralkomiteens sorte Volgaer med gardiner for at stige ud og trykke på ringeklokken til det (for nogen) forjættede land og diskret blive lukket ind, mens den balsamerede Lenin lå lige overfor i sit mausoleum. Det blev et større indkøb, hvor jeg hjalp med at udvælge kjoler og bluser

Den Røde Plads i Moskva med en meget lang kø foran Leninmasuleet og med Kreml på højre side. 1980'erne.

m.m., inden vi fik det hele båret ud i bilen og blev kørt tilbage til hotellet, hvor varerne blev fordelt.

En anden interessant, men ganske anderledes hændelse forekom en dag på arkivet, hvor jeg som sædvanligt sad mutters alene med mine to arkivkasser og notatblokken. En arkivar kom forsigtigt hen medbringende to bøger og forklarede, at de var en gave fra Boris Ponomarjov ”deroppe” til den ”unge” danske historiker, som arbejdede ”hernede” med sit partis historie og forholdet til Komintern. Boris Ponomarjovs intention var, fik jeg at vide, at de to bøger kunne ”vejlede” mig i den rette tolkning og forståelse af dokumenterne, jeg sad med.

Boris Ponomarjov havde fra slutningen af 1930'erne arbejdet i Kominterns øverste apparat og var nu medlem af politbureauet og leder af SUKP's Internationale Afdeling og samarbejdet med kommunistiske partier uden for østblokken – altså en af de helt centrale personer i SUKP's øverste ledelse. Gaven var tydeligvis en stor gunstbevisning, og jeg takkede da også behørigt. Den ene af de to bøger var *Kominterns Historie. Kort fremstilling*, på russisk – jeg havde den allerede, om end på tysk. Den anden bog var bind 1 i, hvad der skulle være Boris Ponomarjovs samlede værker. Der kom dog kun det ene bind. Året efter kom Mikhail Gorbatsjov til magten, og Boris Ponomarjov forsvandt ud i glemselens nådige skygge. Bøgerne har jeg stadig – desværre er de ikke signerede.

Men ellers blev der læst dokumenter og taget notater og skrevet bestillinger på mikrofilming af dokumenter – sidstnævnte blev en meget lang liste. Efter 18 dage var det slut, og ruten gik retur mod Danmark. Den sidste dag på arkivet blev jeg hentet af Krølle, som skulle gennemlæse og godkende mine notater. Jeg husker stadig hans suk, da han så mine ca. 200 siders tætskrevne notater på to kvadrerede A4-blokke. Resolut satte han sin signatur på den første og sidste side i de to blokke og erklærede, at det måtte være tilstrækkeligt – ikke en linje læste han.

Herefter kørte vi tilbage til hotellet og festmiddag og til den sidste aften i Hotel Oktobers bar. Jeg var træt næste morgen, da Krølle og Aleksander kom for at hente mig i en sort Volga. Efter morgenmaden gik vi op på mit værelse, hvor Krølle hev en halvliters flaske vodka op af tasken og erklærede, at nu skulle vi drikke for venskab mellem vore partier. Vodkaen blev delt lige-
 ligt i tre tandkrus – og bundet. Derefter hev han endnu en flaske op: "Og nu skal vi snakke".

Krølle tog heldigvis ikke med i lufthavnen, men Aleksander ville også gerne sige farvel i VIP-baren, og jeg var godt garneret, da jeg blev ført ind i flyveren og bænket på 1. klasse, forreste række ved vinduet – og naturligvis uden nogen medpassager

ved siden af. Eventyret var forbi, og i håndbagagen havde jeg mine tætskrevne notater. Jeg sov ind, endnu inden vi lettede, med drømmen om, at jeg måske var på vej til at skrive historie.

Jeg blev den første danske historiker – og formentlig den første historiker uden for sovjetblokken overhovedet – der fik adgang til at gennemgå og anvende materiale i SUKP's centrale partiarkiver. Den dag i dag spørger jeg stadig mig selv hvorfor. Det var helt utvivlsomt Ib Nørlands personlige forbindelser i Moskva, der banede vejen – han var bonkammerat både med Boris Ponomarjov og SUKP's cheffideolog, Mikhail Suslov. Og det var ligeså utvivlsomt også ham, der fik overtalt DKP's ledelse om, at det var i orden at sende mig til Moskva. Men hvorfor? Muligvis var det en biografi om Josef Stalin, jeg havde udgivet i foråret 1981, der gav ham tillid til mig – og så var han måske også mere åben over for at få afdækket partiets historie, end mytterne fortæller.

Vankelmodigheden i DKP's ledelse til mit projekt oplevede jeg dog, da mikrofilmene som lovet kom til Danmark en gang i 1985. Umiddelbart fik jeg den besked, at partiformand Jørgen Jensen ikke var til sinds at give mig lov til at gennemse, endsi-ge anvende filmene i forbindelse med udgivelsen af en bog om DKP's tidligere historie. Med hjælp fra gode støtter, herunder Niels Rosendal Jensen, lykkedes det mig imidlertid at få filmene til Svendborg, hvor jeg boede og arbejdede på Den Røde Højskole (hentede dem selv).

Jeg fik straks lavet en mikrofilmkopi, inden jeg returnerede de originale mikrofilm til DKP's ledelse, og i slutningen af 1986 var bogen *Moskva som medspiller. DKP's gennembrud og Aksel Larsens vej til Folketinget* klar til at gå i trykken. DKP's forlag, Forlaget Tiden, var ikke begejstret, og jeg gik til Gyldendal, der var klar til at udgive manuskriptet, som det var. Imidlertid var et opbrud på vej i DKP, inspireret af glasnost og generalsekretær Mikhail Gorbatsjovs reformpolitik i Sovjetunionen, og Tiden fik ny leder, Bjørn Grøn. Han ville hellere end gerne udgive manu-

Ved udgivelsen af *Moskva som medspiller*, der også dannede grundlag for Kurt Jacobsens licentiatgrad fra Aarhus Universitet. Marts 1987. **Fotograf: Finn Svensson**

skriptet som et led i opbruddet og reformprocessen i DKP, og i marts 1987 udkom bogen på DKP's forlag, hvilket i sig selv var en sensation, da bogen bekræftede en lang række af de påstande om DKP, som partiet altid selv havde afvist – herunder den økonomiske støtte fra Moskva samt Kominterns indflydelse på partiet.

Under arbejdet med bogen kontaktede jeg historieprofessor Henning Poulsen ved Aarhus Universitet, som jeg kendte fra min studietid. Han accepterede, at manuskriptet kunne indleveres som magisterafhandling, men da han så den endelige version – han så faktisk ikke noget fra min hånd forinden – foreslog han, at jeg ansøgte om tilladelse til at indlevere det som licentiatafhandling. Tilladelsen blev givet, og jeg fik min licentiatgrad.

I efteråret 1989 udgav jeg endnu en bog baseret på mikrofilmene fra Moskva samt arkivmateriale i DKP's hus: *Mellem København og Moskva*. Hermed var mit arbejde med SUKP og Kominterns arkiver imidlertid ikke slut. Efter at have været det kommunistiske partis dagblad, *Land og Folks* sidste Moskvakorrespondent 1989-1990, hvor jeg havde den oplevelse at se Berlinmuren vælte og hele det kommunistiske regime i Østeuropa synke i grus på sovjetisk fjernsyn, begyndte jeg i efteråret 1990 at arbejde på en biografi om Aksel Larsen, formand og medlem af Folketinget for DKP 1932-1958 og stifter af Socialistisk Folkeparti.

Den 21. marts 1991 var jeg derfor tilbage på Institutet for Marxisme-Leninismes læsesal i Pusjkingaden for at gennemgå yderligere arkivmateriale nu fra 1930'erne og frem. Igen boede jeg på Hotel Oktober, der stadig var centralkomiteens hotel, men som nu også fungerede som et kommercielt hotel. Bl.a. boede skuespillerne Sean Connery og Michelle Pfeiffer der i 1989 under filmatiseringen af *Russia House* efter John Le Carres roman. Generalsekretær for SUKP var nu Mikhail Gorbatsjov, og reformpolitikken havde også sat sine spor på Hotel Oktober, hvor det var slut med gratis bar og gratis sorte Volgaer med

chauffør m.m. Jeg betalte dog ikke for at bo på hotellet, da jeg igen var centralkomiteens gæst, udsendt af DKP.

Det var i øvrigt under dette besøg, at jeg mødtes første gang med Aleksanders far, Mikhail Ljubimov. Jeg husker, vi en aften spiste middag inde i centrum, og da han fulgte mig tilbage over broerne over Moskvafloden til hotellet, havde Mikhail Gorbatsjov samlet militære styrker om Kreml af frygt for uroligheder. Inden vi tog afsked, kiggede han på det oplyste hotel og sagde på sit formfuldendte Oxford-engelsk: "When we make a rebellion this will be one of the first places we will storm". Dér fik jeg den...

Udbyttet af arkivstudierne var i øvrigt overvældende, og finansieret af Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv blev papirerne mikrofilmet og overført til Danmark. Jeg var heller ikke længere den eneste på læsesalen, hvor både russiske og udenlandske forskere nu sad og studerede.

Jeg kom igen på arkivet 28. september 1992, hvor arkivet efter Sovjetunionens sammenbrud havde skiftet navn til Institut for Socialismens Teori og Historie – stadig under SUKP's centralkomite, selvom partiet var blevet opløst af Boris Jeltsin i august 1991. Årsagen til, at jeg atter var i Moskva, var, at jeg året inden gentagne gange havde efterlyst en personlig sag på Aksel Larsen, som man uvægerlig måtte have i Kominterns kadreafdeling. Svaret havde imidlertid været benægtende, men efter min insisterende påpegning af, at der i det mindste måtte være materiale fra hans tid på Leninskolen, havde jeg dog fået udleveret en tynd sagsmappe med karakterer og andet materiale fra Leninskolen, men ikke mere – for der fandtes ikke mere, fik jeg at vide.

Nu blev jeg så i det tidlige efterår 1992 ringet op af en af mine gode venner og hjælpere i Moskva, Anatolij Tjekanskij, der kunne fortælle, at man på arkivet havde "fundet" Aksel Larsens personsag i Kominterns kadreafdeling. Og den viste sig at leve op til mine forventninger i en sådan grad, at jeg måtte

omskrive dele af den biografi, som næsten var færdig – bl.a. lå der i sagsmappen dokumentation for, at Aksel Larsen kendte til Arne Munch-Petersens arrestation i 1937 og efterfølgende død i Butyrkafængslet.

I øvrigt kunne jeg konstatere, at de papirer fra Leninskolen, jeg havde fået adgang til året inden, stammede fra personsagen, og at de var blevet omregistreret, da jeg fik dem at se, for at skjule deres oprindelige proveniens. Jeg kunne også se, at en officer fra KGB på vegne af Ole Sohn havde gennemgået mappen – utvivlsomt for at finde beviser for, hvad Aksel Larsen vidste om Arne Munch-Petersens forsvinden. Dokumentationen lå der, men det fik Ole Sohn ikke at vide.

Nyt var det, at man skulle komme tidligt om morgenen for at være sikker på at få en læseplads, da arkivet nu var stærkt besøgt af både russiske og udenlandske forskere. Det var formentlig under dette besøg, at jeg stødte ind i professor dr. phil. Bent Jensen fra Odense Universitet. Han kom forbi mit bord, kiggede på en arkivkasse og konstaterede: Nå, den må du gerne se – mig sagde de nej til. Kassen indeholdt materiale om den legendariske søfyrbøder Richard Jensen, men jeg kunne berolige Bent Jensen med, at det var allerede kendt og ligegyldigt materiale fra danske aviser. Men rigtigt er det, at jeg havde fordelagtige vilkår – utvivlsomt, fordi jeg var kommet i arkivet inden Sovjetunionens sammenbrud: ”Han er en af vore”, lød det fra lederen af læsesalen, da en arkivar bekymret spurgte, om jeg nu også måtte se de og de registranter og fik at vide, at selvfølgelig måtte jeg det.

Jeg boede atter på Hotel Oktober, der nu ikke hørte under det opløste kommunistparti, men det russiske præsidentembede, der med præsident Boris Jeltsin havde overtaget alle centralkomiteens ejendomme og besiddelser, herunder hoteller, boligejendomme, hospitaler, børnehaver, poliklinikker m.m. I Moskva gik snakken blandt almindelige borgere, at den usbekiske mafia var flyttet ind på de to nederste etager i Hotel Okto-

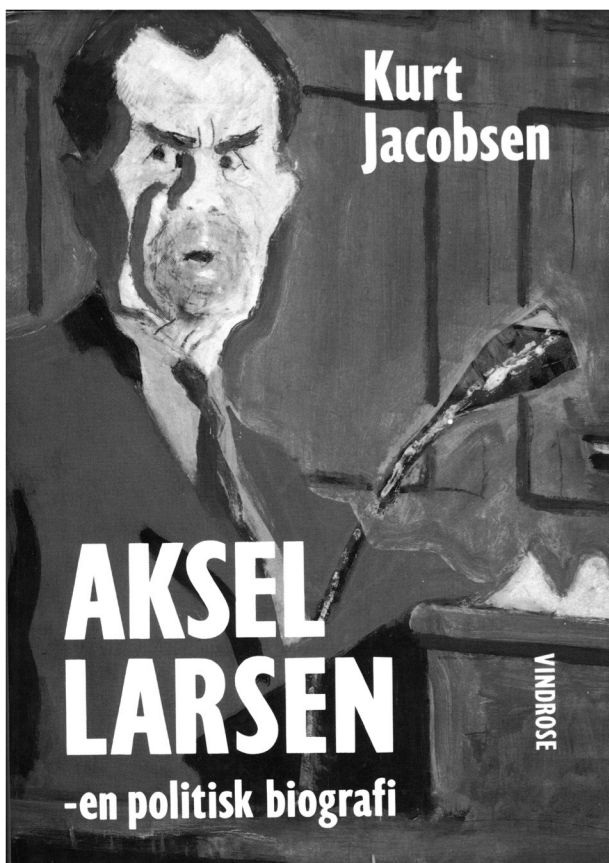
ber, hvorfra de styrede deres illegale aktiviteter – ikke noget, jeg mærkede noget til.

Under mit ophold boede den tidligere amerikanske præsident Richard Nixon i øvrigt på hotellet. Jeg opdagede det en morgen, da to amerikanere sad og diskuterede dagens program, og den ene sagde: ”But he doesn’t wanna meet the KGB”.

December 1992 var jeg igen i Moskva, da jeg var stillet i udsigt, at jeg kunne få adgang til materialer om opgøret i DKP 1956-1958 beliggende i, hvad der i dag er Præsidentarkivet. I mellemtiden havde Instituttet for Marxisme-Leninisme igen skiftet navn – denne gang til Roskomarkhiv, Center for Opbevaring af Samtidshistorisk Dokumentation. Det var dog ikke her, jeg søgte efter de nævnte arkiver, selvom jeg igen brugte tid i Kominterns arkiver – min søgning i den sammenhæng foregik i en bygning tæt på Kreml, men altså uden resultat, og jeg måtte rejse stort set tomhændet hjem.

Denne gang boede jeg ikke på Hotel Oktober, men på det udrangerede turisthotel, Hotel Belgrad, for enden af Arbatgaden på den anden side af Moskvas indre ringvej. Her var det ikke SUKP eller præsidenten, der regerede, men mafiaen. Jeg husker en aften, hvor jeg kom træt hjem og drak en øl i baren, men fortrak, da to luddere kom op at skændes med deres alfons, og askebægre af massivt glas pludselig begyndte at flyve gennem lokalet.

Min biografi om Aksel Larsen udkom i foråret 1993, og måneden efter indleverede jeg den på Odense Universitet til forsvaret for den filosofiske doktorgrad, som jeg blev tildelt året efter. Hermed var det dog ikke slut med arkivstudier i Moskva. Samme år blev jeg i april måned ansat i GN Store Nord, det tidligere Store Nordiske Telegraf-Selskab, der sendte mig på flere arkivrejser til både Skt. Petersborg og Moskva. Jeg boede ikke længe på Hotel Oktober, men på et andet af SUKP’s centralkomites tidligere hoteller, der nu hørte under præsidentembedet, Hotel Arbat, i Moskvas historiske centrum tæt på Arbatgaden, som

I 1993 udkom *Aksel Larsen - en politisk biografi*, der i følge bagsiden er "historien om træskomagerens søn fra Brændekilde, der skrev verdenshistorie, da han brød med kommunismen og Sovjetunionen, men som endte sit liv som en bange mand." På forsiden af bogen er Eiler Krags maleri af Aksel Larsen på Folketingets talerstol.

for Stalinårenes vedkommende er skildret af forfatteren Anatolij Rybakov i værkerne *Børn af Arbat, 1935 og andre år, Frygt og Støv og aske*, der udkom 1987-1994.

Igen fik jeg muligheden for at trænge dybt ind i arkiver ikke kun i Moskva, men nu også i Skt. Petersborg omfattende partiarkiver, regeringsarkiver, Lenins personlige samling i Roskomarkihiv, udenrigsministerielle arkiver, det umådeligt og ubegribeligt store Økonomiske Arkiv, der rummer arkiver fra Sovjetunionens økonomiske og erhvervsmæssige ministerier – og såmænd også NKVD's arkiver, der bl.a. indeholder sagsmapper om arresterede danske telegrafister i Stalintidens Sovjetunionen. Men det er en helt anden historie...